

Lletres

L'Any Fages de Climent des de l'estació final

Josep Agustí

COL·LECCIÓ CAN CLIMENT

Retrat de Carles
Fages de Climent,
de Ferran Callicó.

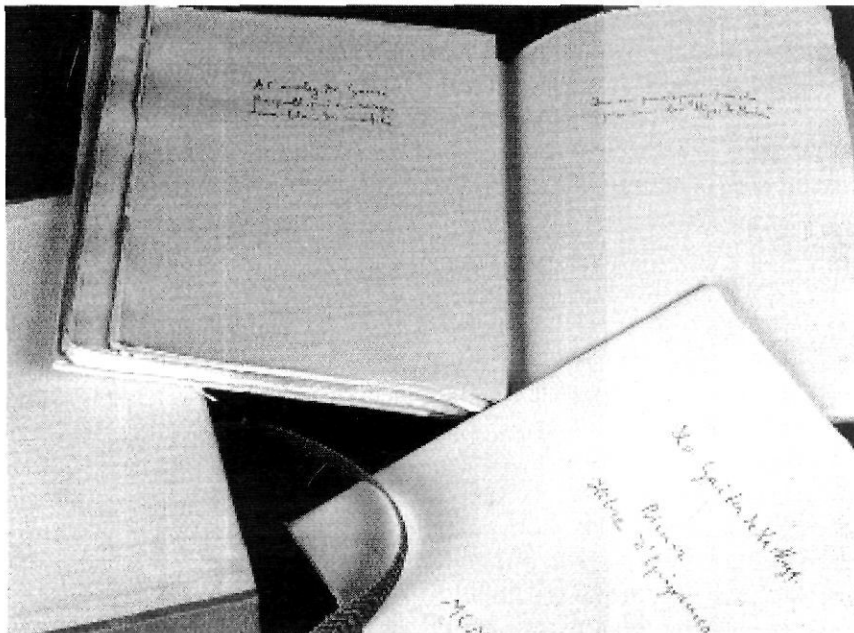
Aquest article és fruit del seguiment, en primera persona i a través de la premsa, dels actes de l'Any Fages; de la revisió dels llibres editats durant aquest centenari, i de l'amable i enriquidora conversa, un matí de final d'estiu al Casino Menestral de Figueres, amb Pere Ignasi Fages i molt especialment amb Rafael Pascuet, a qui agraeixo vivament la seva contribució a aquest escrit, però molt especialment la seva tasca en favor de posar l'obra i la memòria de Fages de Climent en el lloc que els correspon.

Entre el juny del 2001 i el maig del 2003 s'han celebrat els nombrosos actes commemoratius del centenari del naixement del poeta

Dades generals

Per començar el present escrit de balanç de l'Any Fages de Climent, s'ha de recordar que aquest es va començar a gestar al juny del 2001, gràcies a la iniciativa de l'Ajuntament de Figueres de commemorar el centenari del naixement d'aquesta singular figura en la literatura gironina i catalana del segle XX. Amb aquest propòsit es va formar una comissió de treball, composta per Joan Balada, Joan Ferrerós, Jordi Pla, Eduard Puig Vayreda, Camil·la Massot, Eva Astarloa i Pep Torner i encapçalada per Rafael Pascuet. La iniciativa del consistori figuerenc va tenir ressò en altres administracions municipals de pobles amb els quals Fages va estar vinculat, les quals van designar representants per formar part d'una segona comissió, en aquest cas promoguda pel Consell Comarcal de l'Alt Empordà i els integrants de la qual representaven els ajuntaments de Castelló d'Empúries, Llers, Ordís, el Port de la Selva, la Selva de Mar, Vilajuïga, Vila-sacra i la mateixa Figueres. Com a resultat de l'intens treball d'aquest grup de persones i de moltes altres que es van anar afegint a l'organització, o que van impulsar actes fins i tot des de fora d'aquesta, va tenir lloc la celebració del centenari, entre la darrereria del 2001 i el 16 de maig del 2003, data, aquesta última, que s'allunya 101 anys del dia del naixement de l'autor homenatjat i reivindicat.(1) El primer acte va ser la presentació del *Poema dels Tres Reis* al Museu del Joguet de Figueres, i el darrer, una representació basada en la música de Carles Coll i l'escenografia de Josep Maria Cortada, director de la companyia La Funcional Teatre.

Per començar la feina els organitzadors van confegir un pla director que contingué els objectius a assolir al cap de l'Any, els quals s'havien d'establir tenint en compte el punt de

BIBLIOTECA DEL PALAU DE PERALADA

Edició de bibliòfil manuscrita del *Primer llibre d'epigrames*, 1950.

partença. Aquest era determinat per un escriptor que a l'Empordà era recordat per molta gent nascuda abans de la dècada dels 60, però sense presència a les llibreries actuals.(2) A partir d'aquí es va veure clar que el gran objectiu de l'Any Fages havia de ser acostar amb urgència al públic lector l'obra d'aquest autor, si més no els títols principals. També es va determinar que aquestes edicions s'havien de posar en mans privades, perquè l'experiència demostra que les edicions institucionals molt sovint no obtenen una bona resposta popular. En segon lloc, el pla director també va definir com a objectiu clarificar la trajectòria vital del personatge, ja que es van trobar que les dades recollides en la minsa i dispersa bibliografia sobre ell eren poc fiables. Com a mostra significativa d'això, als inicis de la recerca de dades es van adonar que la suposada data de naixement de Fages, 17 de maig de 1902, estava equivocada: en realitat havia nascut un dia abans.

L'home i el mite

He volgut en aquest apartat transcriure algunes de les pinzellades més interessants que durant aquest any de commemoració han perfilat la figura de Fages de Climent. Entre aquestes hi ha les de Pere Ignasi Fages (el fill petit del poeta, que va assumir la representació familiar en diversos actes del centenari), el qual, en la presentació de l'edició a *Quaderns Crema* de quatre de les obres més emblemàtiques de l'escriptor, el dos de març del 2003 a Barcelona, va considerar el seu pare com un «outsider impertinent». El fet és que Fages va haver de conviure amb moltes enemistats i fins i tot amb el menyspreu de molts dels components dels cercles literaris preponderants del país. Aquesta circumstància, després de la mort de l'escriptor, va ser determinant en el llarg oblit —accentuat més enllà de l'Empordà, gairebé total al sud de la Tordera— que de manera absolutament immerescuda

han patit ell i la seva obra. Sobre l'allunyament que hi va haver entre el poeta i els cercles preponderants de la cultura catalana de postguerra, viscut també pels seus dos amics Josep Pla i Salvador Dalí, és bo tornar a citar Pere Ignasi Fages, que recorda que el seu pare «s'havia enemistat amb els cercles literaris barcelonins tant per qüestions polítiques com estètiques». Les raons del distanciament polític s'han de buscar en l'adhesió de Fages, tot i que efímera, al bàndol guanyador de la Guerra Civil; les del distanciament estètic es troben en la seva adscripció literària als preceptes del noucentisme i, molt especialment, en la seva admiració per Eugeni d'Ors —a qui anomenava «el Mestre»—. Aquestes dues circumstàncies van propiciar l'animadversió de la majoria d'escriptors catalans per la seva figura i el fet que no fos inclòs en les antologies literàries de referència de la postguerra. Per exemple, va ser ignorat en l'antologia de Joan Triadú, una de les més difoses. A propòsit d'aquest bandejament de Triadú, Fages va com-

pondre el següent epigrama: «Aquest senyor Triadú / que per triar no té do, / si quan tria, tria dur, / és que és un mal triador». Sobre el menyspreu cap a l'escriptor per part dels cercles més poderosos de la cultura del país en la postguerra, m'ha semblat escaient recordar el que li va dir Carme Guasch a Emili Casademont i Comas poc després de la mort del poeta, paraules que Casademont rememora en una article al *Diari de Girona* del 6 de gener del 2002: «Fages mai no lluità gaire per aconseguir que li fessin justícia, però a fi de comptes això és quelcom que l'honora. Potser Figueres es troba massa lluny de Barcelona i dels corrents, quasi subterranis, que fan avançar unes figures i arraconar-ne d'altres, com en una partida d'escacs».

Un dels adjectius que han recaigut sobre el personatge durant aquesta commemoració ha estat el de somiatruïtes per al qual l'estètica va ser un eix fonamental en tota la seva vida, característica que es veu reflectida en els versos següents: «La mare em deia que, essent criatura, / va bressolar-me una dona de Llers. / Suau embruix que en mi encara perdura, / em prenc la vida com si fos un vers».

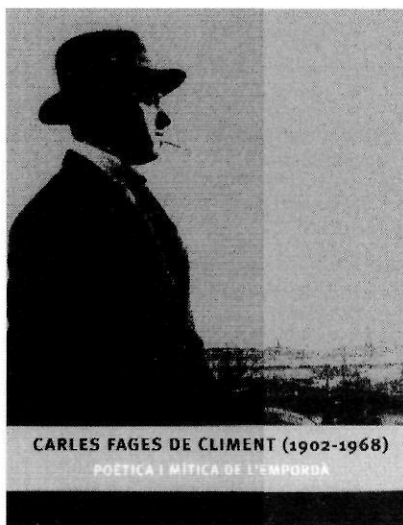
Sobre el conjunt de la seva obra, Jordi Pla assenyalava que «Fages aplegava el docte coneixement clàssic(3) de Carles Riba amb la riquesa verbal de Sagarra». Les diverses conferències, xerrades i paper imprès impulsats per l'Any Fages també ens han acostat els punts de vista literaris de l'autor empordanès. De les seves opinions crec que val la pena recordar aquesta, una mostra de la seva consciència estilística, lingüística, que el duia a refer contínuament els seus escrits: «La poesia és una cosa tan delicada que depèn d'una paraula, d'una emoció, d'una síl·laba, d'un hiatus, d'un diftong o d'un accent».

Retrat de Fages,
d'Alfred Opisso.

Col·lecció Pere Ignasi Fages

Catàleg de l'exposició
del centenari.

La normalització editorial i l'arribada de nous estudis

Com he escrit al principi, un dels grans objectius del conjunt dels actes del centenari del naixement de Fages va ser reparar, de la manera més acurada possible, la doble injustícia —envers l'escriptor i envers els lectors— que suposava que la majoria de l'obra fagesiana fos gairebé impossible de trobar i que en part encara continués inèdita. Per omplir aquest buit per a la cultura catalana contemporània els impulsors de la commemoració van pactar amb els hereus dels drets de l'obra de Fages que aquests quedarien cedits durant l'any del centenari a les editorials col·laboradores, que finalment van ser tres: principalment Brau Edicions i Quaderns Crema, i en tercer lloc Llibres del Segle. Està clar que, pel que fa a dimensions empres-

Un dels grans objectius de la celebració del centenari va ser publicar o reeditar l'obra de Fages, inèdita o difícil de trobar

rials, capacitat de distribució i pes dins la cultura catalana, Quaderns Crema és la firma més destacada, però totes tres tenen en comú que en aquest cas van fer una feina editorial per la qual se les ha de felicitar. Brau Edicions va publicar *Poema dels Tres Reis*, presentat per Enric Casasses a l'obertura de l'Any; els *Epigrammes*, en què s'apleguen unes 700 composicions poètiques d'aquest tipus, més de 400 de les quals eren inèdites; i *Articles*, llibre editat per Jaume Guillaumet i Anna Teixidor que aplega 149 articles que Fages va signar a la premsa. A més, Brau també va editar *Fages de Climent: Primera antologia*, una visió a vol d'ocell de l'obra de l'empordanès escollida per Joan Ferrerós i Jordi Pla. Aquesta antologia, anunciada com a primera –cosa que mostra que deixen la porta oberta a altres de posteriors–, permet fer un magnífic tast del conjunt de l'obra de Fages. Per la seva banda, Quaderns Crema, amb Jaume Vallcorba al capdavant, va assumir la publicació de quatre de les grans obres de Fages, que van arribar simultàniament a les llibreries al febrer del 2003, tot i que inicialment es preveia que ho farien a l'últim trimestre del 2002. Aquestes obres, totes incloses dins la col·lecció Poesia, són *Les bruixes de Llers*, amb il·lustracions de Salvador Dalí i pòrtic de Ventura Gassol, que incorpora una esmena feta pel mateix autor, procedent de la col·lecció privada de Pere Ignasi Fages; *la Balada del sabater d'Ordís*, amb un dibuix i un epíleg(4) de Salvador Dalí, que inclou les esmenes autògrafes que el mateix autor féu sobre dos exemplars, numerats i nominatius, dedicats al seu fill Pere Ignasi i al seu gendre Miquel-Àngel García-Ruiz; en tercer lloc *Tots els sonets*, volum editat per Jordi Pla que aplega tots els sonets i mitjos sonets coneguts, publicats o inèdits del poeta; i *Somni del Cap de Creus*, obra

COL·LECCIÓ M. ANTONIA FAGES

Un dels nombrosos dibuixos realitzats per Olga Torras per il·lustrar el *Somni de cap de Creus*.

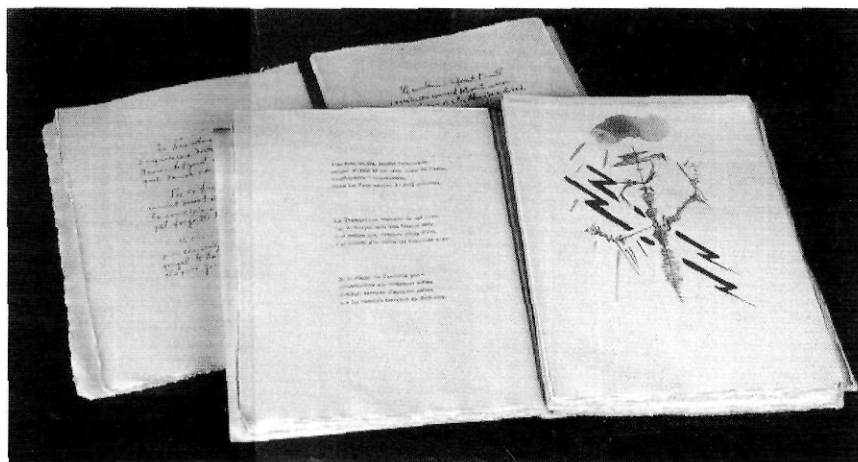
de caràcter èpic que havia quedat inèdita i que Fages va estar elaborant en diverses etapes al llarg d'una vintena d'anys. Finalment, Llibres del Segle, editorial dirigida per Manel Costa-Pau, va publicar *Vilasaca capital del món*, amb pròleg de Vicenç Pagès.

D'altra banda, pel que fa als estudis editats, a part del catàleg de l'exposició que comento més avall, s'ha de destacar el dossier del número 211 de la *Revista de Girona* (març-abril 2002, p. 48-85), titulat «Fages de Climent: dels 100 anys a l'any 0» i coordinat per Jordi Pla, així com la introducció del llibre *Fages de Climent: Primera antologia*, obra de Joan Ferrerós i del mateix Jordi Pla.

L'exposició

«Carles Fages de Climent (1902-1968): Poètica i mítica de l'Empordà»

Aquesta exposició ha estat un dels pilars fonamentals sobre els quals s'ha aixecat l'edifici de l'Any Fages. Comissariada per Enric Pujol, es va muntar primerament al Museu de l'Empordà, centre dirigit per Anna Capella, posteriorment es va establir a Girona, a la Fontana d'Or, i finalment a Barcelona, al Museu d'Història de Catalunya. Arran d'aquesta acurada exposició, l'Ajuntament de Figueres, l'abril del 2002, va editar 1.500 exemplars d'un catàleg de la mostra que assoleix plenament l'objectiu que es proposava: ser

Edició de bibliòfil de la *Balada del sabater d'Ordis*, 1954.

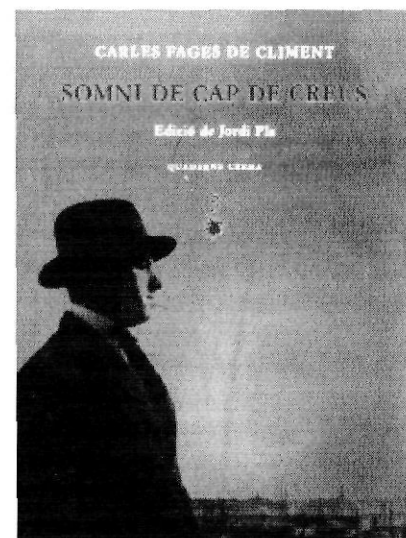
una bona base per a estudis més profunds sobre Fages de Climent. Deixant a part aquesta vocació del llibre de convertir-se en els fonaments de posteriors treballs, cal constatar que fins al moment és l'estudi més complet que es pot trobar sobre el poeta. A l'hora de valorar el resultat final del volum, crec que es fa obligat assenyalar que en conjunt el treball l'encerta en el to i en l'orientació que hi ha sabut donar els seus dos coordinadors: Enric Pujol i Rafael Pascuet. Sobre aquests aspectes és molt interessant recuperar les següents paraules, escrites per Pascuet al capítol anomenat «Propòsit» del mateix catàleg, que reflecteixen l'objectiu assolit del catàleg: «Malgrat que el to general resultant no podia ésser sinó obertament reivindicatiu (perquè creiem que l'obra de Fages de Climent no ha assolit encara el reconeixement general que es mereix), calia defugir l'excessiu subjectivisme i no caure en el panegíric o l'hagiografia». Dels textos introductoris del llibre també cal destacar que s'hi fa esment de quins són els camins que a partir d'ara han de portar cap a l'aprofundiment en l'obra fagesiana: principalment, estudiar a fons l'arxiu de la casa

pairal del poeta, explorar nova documentació i inventariar dades aportades pels qui el van conèixer personalment. Un cop llegits els capítols introductoris, el llibre s'articula bàsicament en quatre apartats. En el primer es combinen dades útils per a una biografia del personatge (una completa cronologia dels fets més destacats de la seva vida, seguida d'un relació de detalls biogràfics que ens permeten assabentar-nos, per exemple, que Fages desenvolupà una forta grafomania que feia que escrivís «sobre qualsevol superfície guixable per un llapis John Sindel esmolat amb ganivet, no amb maquineta: taules de marbre, estovalles i tovallons de cafès i fondes, papers i paperets de tota mena, punys de les camises...»). En el segon apartat s'apleguen un seguit d'interessants estudis i assajos sobre la seva obra; en el tercer es fa un repàs a la relació del poeta amb el món de l'art plàstic, i al quart bloc es combinen un seguit d'escrits de testimonis que el conegueren de prop amb una autoentrevista inèdita del mateix poeta. El catàleg es clou amb una bibliografia molt útil, tant de l'obra de Fages com del que s'ha escrit a propòsit d'ell, i amb un índex onomàstic.

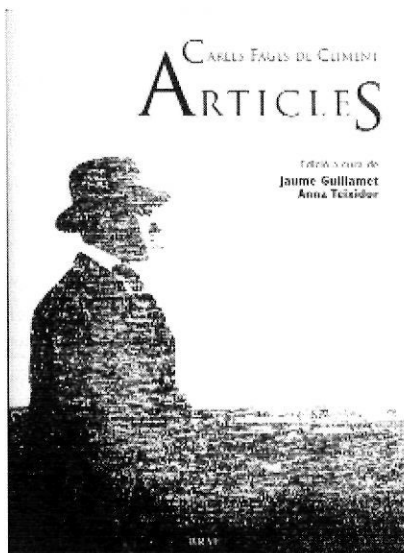
Actes diversos

Un cop comentada l'exposició central d'aquest centenari, és l'hora de referir-se de manera breu a la impressionant varietat d'actes que van girar entorn de Fages durant el seu any. Com he escrit al principi, en molts casos van ser impulsats des de fora de l'organització del centenari, cosa que mostra el ressò popular que ha tingut aquest Any. Entre els esdeveniments promoguts, hi va haver la construcció a Llers de la plaça Fages de Climent, en honor de la seva memòria en general i en particular com a mostra de gratitud per haver escrit *Les bruixes de Llers*. Un bon nombre d'actes van prendre forma de taula rodona. D'aquestes, a Figueres va tenir molt ressò la celebrada a principi del mes d'abril del 2002 al Museu Dalí. A Girona, destaca la que va tenir lloc a la Casa de Cultura, amb la participació de Narcís-Jordi Aragó, l'actor i director teatral Pep Cruz, el professor Joan Ferrerós i Pere Ignasi Fages, representant de la família, i que va

Primera edició del *Somni de cap de Creus*, 2003.

L'exposició muntada a Figueres, Girona i Barcelona va ser un dels pilars fonamentals sobre els quals es va aixecar l'edifici de l'any Fages

Recopilació d'articles periodístics, 2003.

anar seguida d'un concert de músics de la talla de Quico Pi de la Serra, Josep Tero, Pascal Comelade, Pau Riba, Xavier Falgarona, Marcel Casellas, Jaume Arnella i Antoni-Olaf Sabater, acompanyats del popular Toni Soler —fill de la poetessa Carme Guasch, bona coneixedora de l'obra de Fages, com s'ha vist en una citació anterior— en la presentació de l'acte i d'Enric Casasses, poeta i rapsode i reivindicador de fa molts anys de l'obra de l'empordanès. Val a dir que tant la taula rodona com el concert van ser molt ben rebuts pel públic gironí, que en el moment del concert omplia a vessar la sala d'actes. A propòsit d'aquesta trobada gironina, Rafael Pascuet va voler destacar l'eficàcia i capacitat organitzativa de Carles Puigdemont, director de la Casa de Cultura, amb el suport de Xevi Planas.

Tornant al repàs dels actes organitzats des de l'Empordà, a l'institut Fages de Climent de la Selva de Mar es va proposar als alumnes dur a terme un crèdit de síntesi sobre l'escriptor que dona nom a l'institut; el Port de

la Selva es va sumar als actes del centenari amb un recital de poesia a Sant Pere de Rodes, amb la participació de Celdoni Fonoll i Lloïl Bertran, i Castelló d'Empúries va vincular el seu festival Terra de Trobadors a l'obra de Fages. Lluny dels actes literaris ortodoxos, es va editar un compacte musical amb nou poemes del poeta cantats per Xavier Falgarona. També cal recordar que es va fer una adaptació de l'obra fagesiana al llenguatge de la dansa. Així mateix, a Figueres, durant les Festes de la Santa Creu es va convocar un concurs d'epígrames eròtics, que es va cloure amb el lliurament dels guardons als premiats en el marc d'una festa eròtica a la Sala Ictineu. I és que, com es va dir aleshores, sense reivindicar el tarannà voluptuós de qui va escriure algunes composicions sota el nom de *Lo Gaiter de la Muga*, l'Any Fages no s'hauria acostat a tots els vessants de l'autor reivindicat.

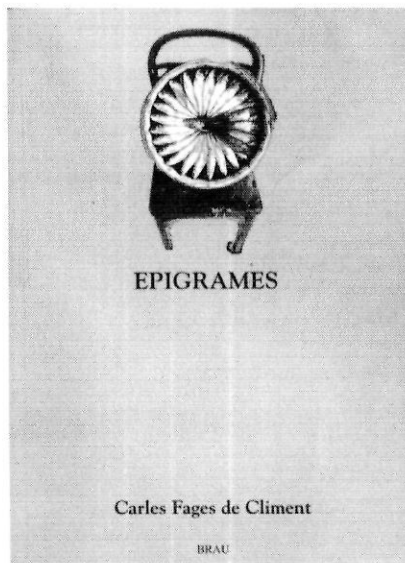
Pel que fa al ressò en els mitjans de comunicació i entre la ciutadania en general, cal dir que la resposta ciutadana,

especialment a l'Alt Empordà, però també a Girona i en altres poblacions vinculades a Fages, com Sant Sadurní d'Anoia, va desbordar les previsions. Quant a la premsa, l'organització va considerar que el seguiment dut a terme per les publicacions empordaneses i gironines en general va ser molt remarcable. Així mateix, van valorar que el centenari també va tenir ressò a la premsa barcelonina, la qual va començar esmentant Fages de Climent sempre després de la crossa «l'empordanès» però al final de l'Any la va suprimir, prova que la rehabilitació de l'obra fagesiana va per bon camí. També la ràdio va parar atenció a l'Any Fages, amb iniciatives com les de Ràdio Girona, que al maig del 2003 va emetre onze reportatges sobre el poeta.

En definitiva, l'Any Fages ja va arribar a l'estació final, però el seu llegat literari, després que una part s'hagi reeditat o editat per primer cop,⁽⁵⁾ tot just ara comença el camí més important: el de consolidar-se com una de les obres literàries a tenir més en compte de les nostres comarques i del nostre país.

Recopilació dels epígrames, 2002.

Josep Agustí és filòleg.

Notes

- (1) Va morir l'1 d'octubre de 1968.
- (2) Els seus escrits eren majoritàriament molt difícils de trobar, i alguns romanien —i encara n'hi ha que hi continuen— inèdits.
- (3) Recordem que va estudiar filosofia i lletres i que la seva tesi, finalment no acabada, havia de tractar del paisatge en la poesia d'Homer.
- (4) M'ha semblat interessant reproduir aquí aquest epíleg: «Jo sóc divinament tocat de l'ala / nou Prometeu de Portlligat des d'on / faig el boig d'Ordis, cada dia és Gala / i per ço moc la música del món».
- (5) Actualment la família està en converses amb una editorial perquè reediti la biografia novel·lada d'uns avantpassats de l'autor, titulada *Climent*.